

MYSTERIE

DE RIJKSDAGBRAND

In een Mysterie gaat de leerling aan de slag als 'historisch onderzoeker'. Daarmee is mysterie een van de meest motiverende en krachtige activiteiten binnen Actief Historisch Denken. Een mysterie gaat altijd over een uitdagend probleem of dilemma. Dat mysterieuze probleem vraagt om onderzoek en een oplossing. Het onderzoek gebeurt aan de hand van kaartjes met informatie. Daarmee gaan de leerlingen aan de slag.

Een 'Mysterie' laat leerlingen:

- argumenteren en redeneren
- identificeren, classificeren, ordenen en relateren
- naar elkaar luisteren, begrijpend lezen, onderzoeken en inleven
- samenhangen ontdekken
- de dimensie 'tijd' ervaren

Onderwerp	De Rijksdagbrand en de opkomst van Adolf Hitler (1933)
Activiteit	Leerlingen gebruiken losse strookjes tekst om de centrale vraag in dit mysterie op te lossen
Tijdsduur	De werkvorm duurt 50 minuten, inclusief nabespreken
Beginsituatie	Niveau: onderbouw havo/vwo In de klas is de opkomst van Hitler besproken, tezamen met de Rijksdagbrand
Instrueren	Wat: in tweetallen proberen te achterhalen wat er tijdens de Rijksdagbrand heeft plaatsgevonden en wie ervoor verantwoordelijk was. Hoe: samen, aan de hand van informatie uit bronnen, centrale vragen proberen te beantwoorden Waarom: zo leer je nog meer over het aan de macht komen van de NSDAP en Adolf Hitler
Uitvoeren	Leerlingen doen de activiteiten in tweetallen. Na afloop beantwoord iedere leerling individueel vragen op een vragenblad.
Nabespreken	Wat: wat heb je geleerd? Welke ontwikkelingen zie je? Hoe: hoe hebben jullie het gedaan? Wat deden jullie waardoor het goed ging? Waarom: hierdoor krijg je meer te weten over de Rijksdagbrand en de rol van het nationaalsocialisme in Duitsland.

Literatuurverwijzingen:

- Havekes, H. (red.), *Geschiedenis doordacht: Actief Historisch Denken 2* (Boxmeer, 2005).
- Fisher, P. (red.), *Thinking Through History* (Londen, 2000).
- Vries, J. de (red.), *Actief Historisch Denken: Opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs* (Boxmeer, 2004).

Deze werkvorm is volledig tot stand gekomen om geschiedenisdocenten te inspireren activerende didactiek toe te passen in hun lessen. Mocht u van mening zijn dat in deze specifieke werkvorm content gebruikt is waarover u copyright beschikt, kunt u zich wenden tot de beheerder van de website.

MYSTERIE

DE RIJKSDAGBRAND

In het brandende gebouw van de Rijksdag werd een Nederlander gearresteerd, Marinus van der Lubbe. Deze bouwvakarbeider was communist. Kort daarop werden nog vier andere communisten gearresteerd, onder hen de Bulgaar Dimitrov, een vooraanstaand lid van de Communistische Partij. SS'er Göring leidde het politieonderzoek. De nazi's deden hun best de brandstichting voor te stellen als een actie van de communisten. De communisten beweerden daarentegen dat de nazi's zelf de brand hadden gesticht. Maar wie was er nou echt verantwoordelijk...?

In september 1933 begon het proces tegen Van der Lubbe. Het 'bewijsmateriaal' van de nazi's dat de actie het begin zou zijn van een communistische revolutie, bleek enorm zwak. Van der Lubbe hield vol dat hij als enige de brand had gesticht, uit protest tegen het Hitler-bewind. Van der Lubbe maakte een versufte indruk en gaf op vragen nauwelijks antwoord. Toch werd Van der Lubbe veroordeeld en onthoofd. Tot op de dag van vandaag zijn historici het niet eens over de vraag wie de brand in de Rijksdag veroorzaakte. In deze mysterie ga je proberen een antwoord te formuleren op de vraag: **Wie was verantwoordelijk voor de brand in de Rijksdag?** Doorloop daarvoor de volgende rondes

Ronde 1

Lees alle bronnen aandachtig door. Leg ze vervolgens in de goede chronologische volgorde.

Ronde 2

Categoriseer de kaartjes:

- verzamel de argumenten die ervoor pleiten dat Van der Lubbe de brand heeft aangestoken met hulp van andere communisten;
- verzamel argumenten die ervoor pleiten dat de nazi's de brand hebben aangestoken;
- verzamel argumenten die ervoor pleiten dat Van der Lubbe de brand helemaal zelf heeft aangestoken.

Ronde 3

Beantwoord nu de vragen op het vragenblad dat je van je docent krijgt.

1 Op maandagavond 27 februari 1933 merkten bewakers diverse kleine brandjes in het Rijksdaggebouw. Om 21.15 troffen ze Van der Lubbe aan zonder bovenkleding in de grote vergaderzaal, die in lichterlaaie stond.

2 Naast deze arrestaties gingen de autoriteiten en SA over tot het massaal en willekeurig arresteren, intimideren en afranselen van communisten en andere (linkse) politieke tegenstanders, intellectuelen.

3 Al een dag na de brand (28 februari) zette het rijkskabinet een noodregeling in: "ter bescherming van volk en staat". Voor politie en SA werd het daarmee mogelijk beslissingen te nemen zonder opgaaf van redenen. De fundamentele grondrechten van de republiek en de grondwet werden buiten werking gezet.

4 De nazi's wilden van de rechtszaak in september 1933 een propaganda-show maken, maar de vier communisten en met name Dimitrov wisten zich met zo goed te verdedigen dat ze werden vrijgesproken.

5 'Het is nooit anders geweest: de besten van ons worden warhoofden, zwakzinnigen, utopisten en wat al niet meer genoemd. Maar gelukkig, Marinus heeft bewezen voor misschien een klein deel der arbeiders, wat hij wél was, ook in de dingen die wij misschien anders hadden gedaan. Voor ons heeft hij voor de rijksdagbrand en tijdens en na de brand bewezen dat hij een eerlijk, en oprecht rebel was.'

Roel Drent in: DE ARBEIDER van 20-1-1934

6 Nazi-generaal Halder verklaarde tijdens de Neurenberger processen dat Göring op Hitler's verjaardagsfeest zei: "De enige die echt weet wat er in de Rijksdag is gebeurd ben ik, want IK heb hem in brand gestoken" en hij sloeg met zijn hand hard op tafel.

7 De machtspositie van de nazi's was vrij wankel en zochten een mogelijkheid om hun machtspositie uit te bouwen en voor altijd met 'links' af te rekenen.

8 Hermann Göring was ter plekke bij de brand en veroordeelde meteen dat dit het begin was van de communistische revolutie.

9 Van der Lubbe werd tijdens de rechtszaak als enige schuldig bevonden en veroordeeld tot de doodstraf wegens hoogverraad. Op 10 januari 1934 werd hij onthoofd door de guillotine in Leipzig en anoniem op het Südfriedhof begraven. Daar staat nu sinds 13 januari 1999 een gedenkteken.

10 De avond voor de brand was de (volgens velen zwakbegaafde) Van der Lubbe gesignaleerd, die rondbazuinde dat hij de Rijksdag wel even in brand zou steken.

11 Na de brand in de Rijksdag zei Hitler: "Nu hebben we geen medelijden meer, wie ons nu nog in de weg staat wordt uit de weg geruimd. Een milde aanpak zal het volk niet begrijpen."

12 Meer dan 75 jaar later, in december 2007, werd het vonnis van Van der Lubbe nietig verklaard. Reden hiervoor: er is geen bewijs dat Van der Lubbe daadwerkelijk de brand aanstak. Al eerder was in 1967 zijn straf veranderd naar 8 jaar tuchthuis

13 Volgens de historicus Sebastiaan Haffner werd na de Rijksdagbrand een nieuw element toegevoegd in de Duitse politiek: Staatsterreur. Onder andere door deze staatsterreur die alle grote tegenstanders uit de weg ruimde konden de nazi's bij de verkiezingen van 5 maart een twee derde meerderheid die nodig was voor de wet die Hitler de onbeperkte macht gaf.

14 “De Rijksdag in vlammen! Zo zal het hele land eruit zien als de communisten aan de macht komen!” De nazi's gebruikten de brand om de aanhang voor hun eigen partij te vergroten

15 Hitler had op het moment van de brand een intiem diner met Goebbels en zijn vrouw. Hij kreeg een telefoontje over de brand en vertrok in aller haast naar de Rijksdag.

16 27 februari 1933, 21.00. Krap een maand na de benoeming van Hitler als Reichskanzler wordt een brand gemeld in het Rijksdaggebouw.

17 Een van de weinigen die de Rijksdag wél waardeerde, was de amateurarchitect en liefhebber van klassieke bouwkunst Adolf Hitler. Toen zijn hofarchitect Speer hem in 1937 voorstelde de uitgebrande Rijksdag af te breken, in het kader van de grootscheepse verbouwing van Berlijn tot Reichshauptstadt Germania, verwierp Hitler dit onmiddellijk. „Het gebouw beviel hem“, schreef Speer later. 'We kunnen het als leeszaal of verblijfsruimte voor de afgevaardigden gebruiken', zei Hitler.

18 De brand in de Rijksdag betekende het einde van de Weimar Republiek.

19 Terwijl de mensen de puinhopen van de brand bekeken werden verschillende arrestaties verricht. Van der Lubbe werd opgepakt en naast hem nog 4 hoofdverdachten: de Duitse communist (fractievoorzitter van de Communistische Partij) Ernst Torgler en 3 Bulgaren.

20 Goebbels buitte de brand uit als propagandastunt terwijl Göring de arrestaties dirigeerde

21 Marinus van der Lubbe gedroeg zich apathisch (onverschillig/ongevoelig), wat aanleiding was te beweren dat hij zwakzinnig zou zijn.

22 Begin 2000 brachten een aantal Nederlanders een steen naar Berlijn om Van der Lubbe te eren. Duitsers wilden hier niks van weten, omdat ze hem nog steeds zien als de verwoester van de Rijksdag.

23 Op 21 september 1933 werd het proces tegen Van der Lubbe en handlangers gestart. Men kwam daarbij tot de conclusie dat het in geen mogelijkheid een eenmansdaad geweest kon zijn. Getuige in de zaak was Hermann Göring.

Das Maß ist voll!
Jetzt wird rücksichtslos durchgegriffen

Stommunistische Brandstifter sind den Reichswehr-
schutze an - Der Mittelstand mit dem größten Schutze-
grad vernichtet - Kommunistische Brandstifter verhaftet -
Das Feinden aus Entfremdung des kommunistischen An-
sehens - Schärfe Maßnahmen gegen die Terroristen -
Alle kommunistischen Abgeordneten in Haft - Alle marxisti-
schen Zeitungen verboten

Der Brand des Reichstags
sollte das Fundament des Reichs
aufhellen sein

Der Brand des Reichstags sollte das Fundament des Reichs aufhellen sein. In der Nacht vom 27. auf den 28. Februar 1933 wurde das Reichstagsgebäude in Berlin durch einen Brand zerstört. Die Nationalsozialisten beschuldigten die Kommunisten für den Brand.

Der Wallot-Bau in Flammen

Der Wallot-Bau in Flammen. Ein großer Brand hat das Wallot-Bauwerk zerstört. Die Nationalsozialisten beschuldigen die Kommunisten für den Brand.

24 'De maat is vol! Nu wordt onherroepelijk doorgepakt! Communistische brandstichters steken de Rijksdag aan! Het teken voor ontkenning van het communisme! De strengste maatregelen tegen de terroristen: alle communistische vertegenwoordigers in de ban - alle marxistische kranten verboden!' (krant van 1 maart 1933).

MYSTERIE

DE RIJKSDAGBRAND

Beantwoord onderstaande vragen samen met je groepje.

1. Wat gebeurde er tijdens de Rijksdagbrand van 1933?

2. Waarom betekende de Rijksdagbrand het einde van de Weimar Republiek?

3. Lees bron 3 en 13. Hoe zetten de nazi's de noodregeling (machtigingswet) in om hun macht te vergroten?

Hieronder staan drie theorieën. Zoek bij elke theorie – drie bronnen die bij die theorie passen

Theorie 1: Volgens de nazi's had Van der Lubbe de brand zelf aangestoken, maar was hij geholpen door andere communisten. De communisten zouden eropuit zijn om met de brand de communistische opstand uit te roepen. Van der Lubbe, volgens velen niet de slimsten (zwakzinnig), was een pion in hun schaakspel.

Theorie 2: Volgens de communisten hebben de nazi's zelf de Rijksdag in brand gestoken, zodat ze vervolgens de schuld in de schoenen van de communisten konden schuiven. Ze zochten namelijk een excuus om hun macht via de machtigingswet te vergroten. Van der Lubbe zou een dag voor de brand al zijn gesignaleerd bij de Rijksdag. Hij werd opgepakt en na de brand weer zijn achtergelaten, zodat men hem 'op heterdaad' kon betrappen.

Theorie 3: Van der Lubbe heeft het helemaal zelf gedaan. Hij zou, geschokt door de machtsovername van de nazi's, naar Berlijn zijn gereisd. Naar voorbeeld van de revolutie in Rusland besloot hij een daad te stellen, zodat de communisten aan de macht konden komen.

4. Kijk nog eens naar de bronnen.

Formuleer een conclusie samen met je groep. Welke theorie vinden jullie op basis van de bronnen het meest waarschijnlijk? Motiveer je antwoord.
